

АДЛЮСТРАВАННЕ ПАМЯЦІ ПРА ХАЛАКОСТ У НАВУЧАЛЬНЫХ ДАПАМОЖНІКАХ ПА ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСІ ЯК СРОДАК ФАРМАВАННЯ СУЧАСНАЙ ГІСТАРЫЧНАЙ КУЛЬТУРЫ

СЯРГЕЙ ПАНОЎ

Анотацыя: Аўтарам праведзены навукова-метадычны аналіз зместу навучальных дапаможнікаў па гісторыі Беларусі, у якіх адлюстравана тэма Халакосту на акупаванай тэрыторыі Беларусі. Вызначаны змястоўныя канцэпты для дыдактычнага канструявання гісторыі Халакосту ў Рэспубліцы Беларусь.

Ключавыя словы: гісторыя Беларусі, Халакост, вучэбная літаратура.

REFLECTION OF MEMORY ABOUT THE HOLOCAUST IN THE TEXTBOOKS ON THE HISTORY OF BELARUS AS A MEANS OF FORMATION OF A MODERN HISTORICAL CULTURE

Abstract: The author conducted scientific and methodical analysis of the content of textbooks on the history of Belarus which contain the information on the Holocaust in the occupied territory of Belarus. Content concepts for didactic constructing of the history of Holocaust in Belarus are determined.

Keywords: History of Belarus, Holocaust, Educational Literature.

Змястоўны кампанент гістарычнай адукацыі, звязаны з памяццю аб Халакосце на акупаванай у час Вялікай Айчыннай вайны тэрыторыі Беларусі, разглядаецца як сацыяльны досвед беларускай палітычнай нацыі, які мэтазгодна аналізаваць з пункту гледжання ролі айчыннай навучальнай літаратуры ў фармаванні сучаснай гістарычнай культуры. Гістарычнай культурай, як адзначаў беларускі гісторык Валянцін Грыцкевіч (2000: 92), *“можна было б назваць комплекс каштоўнасцяў, які замацаваўся ў пэўнай групе грамадства ў пэўны перыяд, а таксама твораў, звязаных з пазнаннем і перажываннем мінулага з дапамогаю атрыманых гэтай групай ведаў пра мінулае”*. Такімі творамі, якія садзейнічаюць фармаванню ведаў пра Халакост і каштоўнасцяў арыентацый, звязаных з памяццю аб трагедыі і подзвігу, можна лічыць і навучальныя дапаможнікі па гісторыі Беларусі.

Аўтарская пазіцыя заключаецца ў мэтазгоднасці трансляцыі праз розныя каналы гістарычнай памяці аб Халакосце. Гэта будзе садзейнічаць як перажыванню самаахвярнасці беларускіх “Праведнікаў народаў свету”, так і разуменню гераізму асоб яўрэйскай нацыянальнасці ў справе перамогі над нацысцкай Германіяй. Пры гэтым пад гістарычнай культурай будзем разумець усе формы адлюстравання і перадачы гістарычных ведаў, у т.л. сродкамі палітыкі, масавай інфармацыі, мастацкай і навучальнай літаратуры, вуснай гісторыі.

Аналіз зместу сямі навучальных дапаможнікаў для вучняў 9-х і 11-х класаў і двух навучальных дапаможнікаў для студэнтаў, якія выдадзены ў Беларусі ў 1999–2012 г. і маюць адпаведны грыф Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, паказаў, што найбольш адметнымі з’яўляюцца два з іх. Першы, у якім аўтар браў удзел у якасці складальніка метадычнага апарату, прысвечаны адлюстраванню падзей Вялікай Айчыннай вайны савецкага народа ў кантэксце Другой сусветнай вайны (Каваленя і інш., 2004). У другім дапаможніку, таксама з аўтарскім удзелам, змястоўна ахарактарызаваны тэрміны “Халакост” і “Праведнікі народаў свету” (Сідарцоў і Паноў, 2006: 155).

Паняцыйна-тэрміналагічны апарат у большасці прааналізаваных навучальных дапаможнікаў прадстаўлены пераважна паняццямі “генацыд” і “гета”, што сведчыць аб недастатковым сутнасным насычэнні зместу вывучанай з’явы. Толькі для трэцяй часткі навучальных дапаможнікаў характэрна факталагічнасць зместу, які суадносіцца з тэарэтычным зместам, г.зн. з гістарычнай з’явай, якая прадстаўлена тэрмінам “новы парадак”, што стварае дыдактычныя ўмовы для сістэматызацыі вучэбнага матэрыялу.

У палове навучальных дапаможнікаў прадстаўлены разнажанравыя гістарычныя дакументы, а таксама сведчанні ўдзельнікаў і

відавочцаў падзей, якія прыводзяцца часцей за ўсё як суправаджэнне навучальнага тэксту і радзей у якасці самастойных крыніц інфармацыі для правядзення яе аналізу.

Толькі ў траціне навучальных дапаможнікаў здзейснена персаніфікацыя падзей, што сведчыць аб перавазе так званай “падзейнай” гісторыі і адсутнасці дыдактычных умоў для прысваення яе ва ўнутраны свет асобы праз уяўленне паводзін і ўчынкаў людзей у гісторыі.

Больш чым у палове навучальных дапаможнікаў прадстаўлены картасхемы і ілюстрацыі па тэматыцы вывучэння, што сведчыць хутчэй аб разуменні важнасці прынцыпу нагляднасці, чым аб імкненні яго рэалізаваць на практыцы. Відавочна неабходнасць стварэння збіральных вобразаў падзей і іх удзельнікаў не толькі праз тэкст, а і нагляднымі, у т.л. мастацкімі, сродкамі.

Метадычны апарат у большасці навучальных дапаможнікаў мае пераважна рэпрадуктыўны характар і скіраваны на аднаўленне факталагіі. Ёсць заданні на вызначэнне зместу тэрмінаў ці факталагічную характарыстыку падзей. Меншая колькасць заданняў арыентавана на выказванне ці абгрунтаванне вучнямі ўласных адносін да падзей, якія вывучаюцца. Амаль адсутнічаюць заданні, накіраваныя на развіццё інтэлектуальных здольнасцей (тлумачэнне прычынна-выніковых сувязей ці параўнанне падзей з неабходнасцю высновы ці правядзення доказу).

У большасці навучальных дапаможнікаў функцыя захавання гістарычнай памяці рэалізавана фармальна, пераважна на ўзроўні прадстаўлення і засваення вучнямі факталагічнай інфармацыі. Толькі ў адным з навучальных дапаможнікаў гістарычная памяць транслюецца праз інфармацыю аб прысваенні прадстаўнікам Беларусі звання “Праведнікаў народаў свету”.

Значным унёскам прааналізаваных навучальных дапаможнікаў з’яўляецца стварэнне сістэматызаванага і храналагічна спарадкаванага зместу навучальнага матэрыялу па тэматыцы Халакосту. Разам з тым сучаснае інфармацыйна-адукацыйнае асяроддзе патрабуе не толькі перадачы такога зместу ад настаўніка (выкладчыка) да вучняў (студэнтаў) з мэтай яго засваення, а і стварэння ўмоў для пераводу навучальнай інфармацыі ва ўнутраны свет асобы і яе прысваення як асабіста значнай і каштоўнаснай. Пры гэтым слушна заўважыць, што нельга нічога забываць, але і няма аніякай прычыны мэтанакіравана культываваць пакуты, бо патрэбны пэўны баланс у разуменні і эмпатычным суперажыванні мінулага. Як слушна адзначае сацыёлаг, даследчык інстытута “Палітычная сфера” Аляксей Ластоўскі (2013: 71),

якога цікавіць праблема, якім чынам даследаваць, апісваць і пашыраць у грамадскай свядомасці гісторыю сваёй краіны, трэба шукаць уласны падыход, які б сумясціў імкненне да максімальна глыбокага вывучэння мінулага, з патрэбамі выбудоўвання нацыянальнай ідэнтычнасці, а таксама з пазіцыянаваннем Беларусі ў кантэксте рэгіянальнай і еўрапейскай гісторыі.

Такім чынам, змястоўнымі канцэптамі для дыдактычнага канструявання гісторыі Халакосту ў беларускай гістарычнай навучальнай літаратуры аўтару бачацца:

– даследаванне праз праектную дзейнасць самаахвярнасці беларускіх “Праведнікаў народаў свету” пры захаванні гістарычнай памяці паміж удзельнікамі выратавання асоб яўрэйскай нацыянальнасці на акупаванай тэрыторыі Беларусі і іх сучаснымі нашчадкамі з ужываннем звестак сродкаў масавай інфармацыі як крыніц фармавання сучаснай гістарычнай культуры;

– адлюстраванне праз метадычны прыём персаніфікацыі і эмпатыйныя сродкі подзвігу асоб яўрэйскай нацыянальнасці ў час Вялікай Айчыннай і Другой сусветнай войнаў пры рэканструкцыі збіральнага вобразу ўдзельнікаў супраціўлення як прадстаўнікоў савецкага народа, якія зрабілі ўклад у перамогу над нацысцкай Германіяй.

З улікам прапанаваных канцэптаў мэтазгодна праводзіць нападзенне сімвалічным зместам сучасных ідэнтыфікацыйных маркераў вучнёўскай моладзі ў Рэспубліцы Беларусь.

Бібліяграфія

1. Грыцкевіч, Валянцін (2000). *Гісторыя і міфы*. Мінск: БелФранс.
2. Каваленя, Аляксандр, Лемяшонак Уладзімір, Далгатовіч Барыс і інш. (2004). *Вялікая Айчынная вайна савецкага народа (у кантэксте Другой сусветнай вайны): вучэб. дапам. для студэнтаў устаноў, якія забяспечваюць атрыманне вышэйш. адукацыі*. Мінск: Выд. цэнтр БДУ.
3. Ластоўскі, Аляксей (2013). “Інтэлектуальная сітуацыя ў Беларусі. Апытанне”, *Палітычная сфера*, 21(2): 68–71.
4. Сідарцоў, Уладзімір і Паноў, Сяргей (2006). *Гісторыя Беларусі, 1917–1945 гг.: вучэб. дапам. для 9-га кл. устаноў, якія забяспечваюць атрыманне агул. сярэд. адукацыі з беларус. мовай навучання з 12-гадовым тэрмінам навучання*. Мінск: Выд. цэнтр БДУ.